

ΓΝΩΜΑΙ ΣΟΦΩΝ.

Ίδου τὰ τρία δυσχερέστερα τῶν πραγμάτων : ἡ τήρησις τοῦ μυστικοῦ, ἡ ὑπομονὴ ἐν ὕβρει καὶ ἡ χρῆσις τοῦ καιροῦ τῆς ἀνέσεως.

Οἱ νεκροὶ περιφρονοῦσι τὴν οὐκοφαντίαν, ἀλλ' οἱ ζῶντες δύνανται ν' ἀποθάνωσι συνεπειᾷ αὐτῆς.

Ὁ φιλήδονος τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ εὐδαιμόνως βιοῦντος ὅσον ὁ Ὀθθεντότος ἀπὸ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ ὑπερμέτρως ἀνυψούμενος ἐξαχρειοῦται.
Ἐκ τῆς κενοδοξίας γεννᾶται τὸ αἰσχος.
Διὰ τοῦ τύφου μόνον ἀποβαίνει τις μικρός.
Μέγας γίνεται ὁ καταβάλλων τὸν τύφον.

ΤΟ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ,

ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΣΙΑΝΟΛΟΓΩΝ.

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον ἀριθμὸν).

Ἐκ συμφάνου πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν ἀξιοσημειώτων τούτων ἐπιθέτων, οἱ πρόγονοι τῶν παρ' Ὀμήρου βασιλείων ἀνάγονται συχνάκις εἰς τὸν Δία, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ εἰς τὸν Ποσειδῶνα πιθανῶς ἐν τῷ χαρακτῆρι αὐτοῦ ὡς ἀνωτάτου θεοῦ ἐν τοῖς ἰδίαις αὐτοῦ τιμήμασι καὶ μυθολογήμασιν. Εὐχέρως τὸ νὰ διακρίνωμεν ἐνταῦθα πραγματικὴν σχέσιν πρὸς τὴν αἰγυπτιακὴν ἰδέαν καὶ τὴν πρακτικὴν συνήθειαν. Ἐν τούτοις παρατηρητέον πάλιν ὅτι ἡ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα μεταφύτευσις τῆς ἀσιατικῆς ἢ αἰγυπτιακῆς ἰδέας δὲν συνεπάγεται περιορισμὸν ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς. Ὁ ποιητὴς ἐπωφελήθη ἐκ τοῦ χαρακτῆρος σεβασμοῦ, ὅστις παρέχεται οὕτως εἰς τοὺς ἀστυκῆς εὐμοιροῦντας ἀρχῆς, τὴν βᾶσιν τῆς ὁποίας θεῖαν πάντοτε θεωρεῖ. Οὐδὲν δύναται νὰ ᾔηται ἀνομοίωτον πρὸς ἀνατολικὸν μονάρχην ἢ ἀρχαίον βασιλεῦς, βασιζόμενος ἐπὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, τῆς ἐλευθερίας τῆς γλώσσης, ἐπὶ τῆς βουλῆς, ὡς ἀποτελούσης τὰς κυριώτερας κυβερνητικὰς δυνάμεις καὶ οἰοῦναι παρέχων ἱστορικὴν βᾶσιν εἰς τὴν βραχέϊαν ἀλλὰ λίαν ἀξιοσημειώτων ὑπὸ τοῦ Θουκιδίδου περιγραφῆν τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων κυβερνητῶν ὡς βασιλείων ὑπὸ ὀρισμένους ὄρους. Πρὶν ἢ ὅμως προῦν εἰς λεπτομερείας θὰ παραθέσω ἐντυπώσεις τινάς, στενῶς συνδεομένας μετὰ τοῦ παρόντος θέματος, ἀπορροίας δὲ τῆς ὑπ' ἐμοῦ μακρᾶς μελέτης τοῦ Ὀμήρου, αἵτινες, ὀρθαί ἀποδεικνύμεναι, θὰ κατεδείκνυσον ὅτι ὁ Ὀμηρὸς αὐτὸς κατενόει πληρέστατα τὰς πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ὑποχρεώσεις τῆς χώρας αὐτοῦ. Πάντες, πιστεύω, γενικῶς ἀποδέχονται ὅτι διὰ τοῦ πρωταγωνιστοῦντος ἐν τῇ Ἰλιάδι Ἀχιλλέως ἔχομεν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἔξοχον ἐξεικόνισιν τοῦ αὐστηρῶς ἐλληνικοῦ χαρακτῆρος, ἀνεπτυγμένου τὰς διαστάσεις μέχρι τοῦ ἀνωτάτου βαθμοῦ, τοῦ συμβιβασμένου πάντοτε πρὸς τοὺς νόμους τῆς ποιητικῆς πιθανότητος. Ἐν τῷ ἐπιθέτῳ ἐλλήνικῳ περιλαμβάνεται ἡ θαυμασία ἐκείνη περιεκτικότης, ἥτις πρῶτον ἐδέξατο καὶ εἶτα μετεμόρφωσε τὰ ἀνατολικά στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ. Παρὰ τὸν ἐλληνικὸν ὅμως τοῦτον τύπον χαρακτῆρος ὑπάρχει καὶ ἕτερος, ἀποτελῶν ἅμα ἀδελφόν, ἀνταγωνιστὴν καὶ συμπλήρωμα αὐτοῦ· ὡς δὲ ἡ Ἰλιάς εἶναι ἡ θριαμβευτικὴ πομπὴ τοῦ ἐνός, οὕτως ἡ Ὀδύσεια εἶναι τὸ ἀθάνατον μνημεῖον τοῦ ἄλλου. Ἀξιοσημειώτον ἔστι

ὅτι ὁ ποιητὴς ἔταξε τοὺς δύο τούτους, καίπερ διαφόρους, ἐν σχέσει στενῆς συμπαθείας καὶ ἀφοσιώσεως, εἰς τρόπον ὥστε οὐδέποτε συγκρούονται, ἐνῶ ἐκ τῶν δύο ἐπομένων ἀρχαίων ἠρώων ὁ Διομήδης εἰς οὐδεμίαν ἔρχεται προσωπικὴν συνεπαφὴν μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως (προτείνων μάλιστα νὰ διεξαγάγῃ τὸν πόλεμον ἄνευ αὐτοῦ) ὁ δὲ Ἄϊας περιπλέκεται εἰς θανάσιμον ρῆξιν μετὰ τοῦ Ὀδυσσεῦς. Ἡ διάκρισις τῶν δύο μεγάλων ἐπικρατούντων χαρακτῆρων συντελεῖ ὥστε νὰ προσαρμόζονται ἀλλήλοις νὰ συμπληρῶνται ἀμοιβαίως καὶ ὁμοῦ νὰ ἐκφράζωσιν ὁλόκληρον τὸ πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν σύνολον τῆς φυλῆς. Ὑπῆρχεν ὁμοῦ καὶ τρίτος παράγων, ὁ πελασγικός, ὅστις πιθανῶς ἐχρησιμοποίησε τὸν χρόνον αὐτοῦ εἰς ἰδίαν ἀνάπτυξιν : διὰ τὴν ὁμηρικὴν εἰκόνα ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ἐξέφραζον μετὰ τῶν αὐτῶν πᾶν ὅ,τι μέγα καὶ μοναδικὸν καὶ δημιουργικὸν ἐν τῷ ἀρχαϊσμοῦ. Δυνάμεθα ἴσως νὰ συνοψίσωμεν τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἀχιλλέως ἐν τῷ ἔξῃς, ὅτι ἐξέφραζε κολοσσιαίαν ἀνθρωπότητα. Τί ὅμως δὲν ἐξέφραζεν. Ἀν ἐξέφραζεν ἐκεῖνο τὸ ὅποσον ὁ Ὀδυσσεὺς ἐξέφραζε, τὸν πολλαπλοῦν, τὸν καθ' ὅλα κατηρτισμένον ἄνθρωπον : τὸς πολύτροπον, τὸν πολύμητιν, τὸν τλήμονα, τὸν πολύτλαντα, τὸν πολυμήχανον, τὸν παικίλομητιν, τὸν πολύφρονα, τὸν δαίφφρονα, τὸν ταλασίφρονα, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀξιοσημειώτον εἶναι τὸ ἔξῃς, ὅτι ἡ τελειότης τῆς φύσιν αὐτοῦ, ἡ στερεότης τῆς πλοκῆς ἀνύψωσε τὰ παθητικὰ αὐτοῦ πλεονεκτήματα εἰς ὃν βαθμὸν καὶ τὰ ἐνεργά. Ἄλλ' ἄς ἐπισκοπήσωμεν πῶς τὸν ἄνδρα. Ἐν τῇ μάχῃ οὐδέποτε ταπεινοῦται, ἐν ταῖς βουλαῖς ὑπερέχει· ἡ ρητορικὴ αὐτοῦ εἶναι ὡς αἱ ψεκάδες γιόσιος τῆς χειμερινῆς θελλῆς. Νικητῆς ἐν τοῖς αὐστηροῖς περὶ ῥώμην ἀγῶσι τῆς εἰκοστῆς τρίτης Ἰλιάδος, νικᾷ καὶ παρὰ τοῖς Φηαῖσι κατὰ τοὺς περὶ δεξιότητος ἀγῶνας αὐτῶν. Ἄλλ' ὁ κύκλος τῶν πλεονεκτημάτων αὐτοῦ περιλαμβάνει πᾶν ἔργον τῆς χειρὸς. Ἐν τῇ νήσῳ τῆς Καλυψοῦς ἐμφανίζεται ὡς ναυπηγός. Ὡς γεωργὸς προκαλεῖ ὑπεροπτικὸν μνηστῆρα νὰ συναγωνισθῇ μετ' αὐτοῦ, θερίζων σῖτον δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ μέχρι νυκτός ἄνευ γεύματος ἢ διανοίγων τὸν εἶθ' ἢ καὶ ὁμοειδεῖ αὐλακα διὰ ζεύγους ἰσχυρῶν βοῶν (Ὀδυσ. Σ. 365—75). Ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ἀνακτόρῳ ἔκτισε τὸν θάλαμον αὐτοῦ κατὰ τὸ φοινικικὸν σύστημα, ἦτοι διὰ μεγάλων ἀποτετηγμένων λίθων (Ὀδυσ. Ψ. 192). Ἰδρῦται δὲ ὑπεράνω μεγάλης ἐλαίας, ἣν εἶχε κόψει εἰς ἀρυόδιον ὕψος, καὶ διαρρυθμίσας εἶτα τὸν κορμὸν εἰς νυμφικὴν παστάδα. Ταύτην ἐπεξεργάσθη διὰ χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ ἑλεφαντόδοντος, ἡ ἐργασία δ' αὕτη ἀποτελεῖ παράδειγμα τεχνικῆς ἐργασίας οὐχὶ ἀπλῶς ἀρχαίου ἀρχηγῶ, ἀλλ' οἰουδήποτε Ἀρχαίου ἐν τοῖς ποιήμασιν. Ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφισβήτησις, διότι μεταχειρίζεται δι' αὐτὸ τὴν λέξιν δαίδαλλων. Καὶ αὐτὸ τὸ κλισοσκέπασμα ἐκφράζει τὴν αὐτὴν ἰδέαν ξενικῆς τέχνης, διότι ἦτο φοινικιστῆς (φοίνικι), τοῦθ' ὅπερ φέρει τὸ φοινικικὸν ὄνομα (Ὀδυσ. Ψ. 188—201). Ἐπειράθην ἀλλαχοῦ νὰ καταδείξω πῶς ἡ Ἰθάκη καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς βρῖθουσι σημείων φοινικῆς ὑποδεικνύοντων σχέσιν (ἴδε « Φοινικικὰς σχέσεις τῆς Ἰθάκης ἐν τῷ Ἰθ' Αἰῶνι », τοῦ ἀγ. 1889). Ἐνταῦθα θὰ παρατηρήσω μόνον ὅτι ἂν ὁ χαρακτῆρ τοῦ Ὀδυσσεῦς ἐθεασίθη ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἐπὶ φοινικικῶν στοιχείων, ἅτινα διὰ τῆς μετὰ τῶν Ἑλλήνων συνεπαφῆς καὶ τῆς ἐλληνικῆς δράσεως ὑπερέτερας ἔτυχον ἀναπτύξεως, οὐδὲν ἄλλο δύναται ἀριθμητέον νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Ὀμηρὸς εἶχεν ἐν τῷ νῦ ὅτι οἱ θεομοὶ καὶ αἱ βιωτικαὶ ἐνέργειαι ὡς ἐν ὅλον θεωρούμεναι, εἰσῆχθησαν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς. Ὑπεράνω ὅμως τούτων παντεχνίας, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ Ὀδυσσεῦς ἐν ταῖς τοῦ βίου τέχναις, φέρει οὗτος καὶ τὸν φοινικικὸν χαρακτῆρα ἐν τῇ ἰδιότητι ἐκείνη, ἣν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς πανουργίαν αὐτοῦ. Ἐν τῇ δεκάτῃ τρίτῃ Ὀδυσσεῖα ἡ Ἀθηναῖα δηλοῖ αὐτῷ σαφέστατα (Ὀδυσ. Ν. 296—9) ὅτι εἰς οὐδὲν χρησιμεῖ ἡ ἀπόπειρα ἐξαπατήσεως ἀλλήλων, διότι αὐτὸς μὲν εἶναι ὁ πρῶτος τῶν θνητῶν βουλή καὶ μύθεσσι, ἐνῶ αὕτη ἔχει ἀνάλογον ὑπεροχὴν παρὰ τοῖς ἀθανάτοις. Ἐν γένει ὑπέροχος σύνεσις εἶναι χαρακτηριστικὸν ἐκατέρου, ἐκπίπτον ἔστιν ὅτε εἰς πανουργίαν. Ὁ συνδυασμὸς δ' οὗτος συνέσεως καὶ πανουργίας ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῶν ποιημάτων ἐν εἶδει προέχοντος φοινικικοῦ χαρακτηριστικοῦ καὶ ἀποτελεῖ νέον ἔχον συναφείας τῆς φοινικικῆς ἐν γένει ἰδέας πρὸς τὸν θαυμασίον καὶ ἐπιβλητικὸν χαρακτῆρα τοῦ Ὀδυσσεῦς. Ἦδη θὰ προπαθήσω νὰ κατα-